

Шевченко Т.М.

м. Ніжин

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

СЕКТАНСТВО ЯК КРИЗА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

У період соціально-економічних змін, який переживає Україна, проблема переживання особистістю криз та залучення у деструктивні культури стала як ніколи актуальною.

Поняття «криза» характеризується тим, що породжується проблемою, яка постала перед індивідом і якої він не може уникнути та не може розв'язати за відносно короткий час і звичним способом. «Життєва криза» - феномен внутрішнього світу людини, котрий виявляється в різних формах переживання непродуктивності свого життєвого шляху. Життєва криза є поворотним пунктом життєвого шляху, який виникає в ситуації неможливості реалізації життєвого замислу [2, 120-133].

Згідно існуючих наукових класифікацій класифікацій життєвих криз особистості (Анциферова Л.І., Виготський Л.С., Василюк Ф.Є., Донченко Е.О., Титаренко Т.М.) можна виокремити: вікові (нормативні кризи); за критерієм тривалості: мікрокризи, короткочасні, довготривалі; за критерієм результативності: конструктивні, деструктивні; за діяльнісним критерієм: криза операційного аспекту життєдіяльності, криза мотиваційно-цільового аспекту, криза смислового аспекту; за критерієм детермінованості: кризи, викликані інтрапсихічними чинниками, кризи, викликані ситуаційними чинниками; за критерієм складності: прості кризи, викликані однією подією, багатовимірні кризи, що торкаються майже всіх аспектів індивідуального життя людини. Аналізуючи природу виникнення і перебігу життєвої кризи: 1) життєва криза виникає як емоційна реакція людини на загрозову ситуацію, коли виникають суттєві перешкоди у процесі досягнення життєво важливих цілей, котрі

неможливо подолати звичним способом (Ліндеман, Каплан); 2) криза може виникнути в умовах, які зовні виглядають в цілому нормально, але існують ситуації, які є кризовими для всіх або більшості людей [2, 120-133].

Наслідки переживання криз можуть бути негативними й позитивними. Криза – це водночас і загроза для особистості, і можливість для росту.

Одним із негативних наслідків переживання особистістю тієї чи іншої кризи є залучення у деструктивні культури (секти). Найбільш небезпечними вважають кризу підліткового віку (факторами ризику є недостатній життєвий досвід і відповідальність за власні вчинки поряд із тяжінням до знайдення простих відповідей на складні запитання) та період пізньої зрілості (актуалізація потреби в інтеграції життєвого досвіду, набутті відчуття значущості). Кризи викликані зовнішніми обставинами - це ситуації зміни переконань і переоцінки цінностей, що зумовлює стан хаосу, на який легко накладається ідеологія секти. Додатково до факторів, які свідчать про потенційну небезпеку для людини бути залученою до деструктивного культу, належать також тривожність, репродуктивність мислення, довірливість, схильність до гомеостазу, неактуалізованість особистості [1, 58-65].

Аналізуючи мотивацію вступу до секти психологи звертають увагу на відчуття втрати сенсоутворюючих позицій власного «Я», що розвивається, з гіпертрофованою рефлексією; на мотивацію подолання наростаючого відчуття відгородженості від реального світу і спроби знайти магічний шлях до духовної досконалості [3, 158-164].

Метою будь-якої секти є контроль свідомості, який має на увазі владу не тільки над ухваленням рішень членами секти, а й над їхніми думками та відчуттями, над їх особою. Контроль над свідомістю встановлюється шляхом зміни ідентичності й нав'язування стереотипів поведінки і мислення. Найсильнішою технікою контролю свідомості, яку використовують секти, є індоктринація різноманітних страхів та фобій.

Механізм деформації особи під час потрапляння в секту є фактичною дезінтеграцією образу «Я», що виріс природним чином. Відбувається

насильницька заміна його штучно сформованим псевдочином «Я». Суть цього нового образу - бути керованим. Фактично така жертва деперсоналізації зупиняється у своєму розвитку. Людина починає жити поза особистою історією, поза світом реальних взаємодій із навколишніми суб'єктами [3, 158-164].

Принципи впливу всіх сект на людину мають спільний характер: ідеологія секти побудована з урахуванням трьох людських потреб - потреби у спільності, структурованості та значущості; найбільш вразливими до залучення у секти є люди в період переживання онтогенетичних або спричинених зовнішніми обставинами криз, а секти забезпечують «полегшення переживання» криз; сектанти характеризуються наявністю притаманних віктимній особистості рис та властивостей, зокрема, - це відсутність відповідальності за власні вчинки та інфантильність [1, 58-65].

Типові проблеми жертв деструктивних культів свідчать про посттравматичний стресовий розлад, який переживають останні, та включають вкрай порушену ідентичність, дисоційовані стани, приступи паніки, тривоги, провини, депресію, психосоматичні симптоми, відчуття втрати довіри до світу поряд із переживанням насильства над душею. Консультування жертв деструктивних культів являє собою в більшій мірі інформаційну терапію. Основна мета роботи – відновлення у жертви критичності, посилення вільного волевиявлення. Серед окремих методів роботи застосовуються такі: турбота про задоволення природних потреб; відновлення часової перспективи; техніки когнітивної психотерапії, спрямовані на перевірку реальності, серед яких обговорення таких питань; різні форми соціально-психологічного тренінгу) [1, 58-65].

Література:

1. Байєр О. О. Життєві кризи особистості : навчальний посібник / О. О. Байєр. – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. – 244 с. – С. 58-65.

2. Варбан Є. О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви / Є. О. Варбан // Проблеми сучасної психології. – 2010. – Випуск 8. – С. 120-133. – (Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України).
3. Іванова Т., Мазилова Г. Психічне здоров'я людей, котрі піддалися дії релігійного культу / Т. Іванова, Г. Мазилова // Психологічні перспективи. – 2009. - Випуск 13. – С. 158-164.